

Psikogöstergesel Bağlamda Duvar Yazılarının Yansımasına İlişkin Bir Analiz Örneği

An Analysis of Reflection of Graffiti in terms of Psychosemiotic Context

Meltem EKTİ*

Öz

Genel anlamda gösterge kendisi dışında başka bir şeyin yerini alabilen her şey olarak tanımlanmaktadır (Vardar 1988). Göstergebilim ise en genel ve en bilinen tanımıyla göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen bilimdir (Pierre 1994). Yani göstergelerin yorumlanmasını, üretilmesini veya işaretleri anlama süreçlerini içeren bütün faktörlerin sistematik bir şekilde incelenmesini amaçlamaktadır. Disiplinlerarası bir saha olan göstergebilim semiyoloji terimi olarak da kullanılmaktadır. Psikoloji ise insan davranışları ve zihinsel süreçleri ile birlikte bunların altında yatan nedenleri inceleyen bilim dalıdır. İkisinin ortak kestiği nokta işte bu zihinsel faaliyetin olduğu evredir. İlgili çalışmada bu ve bunun gibi birçok bilişsel ve zihinsel faaliyete değinerek Psikosemiotik kavramı birçok dilbilim kuramcılarının ve felsefecilerin görüşlerine yer verilerek aktarılmış uygulama sahası olarak da duvar yazıları tercih edilmiştir. Almanya’da Ludwigshafen bölgesinde yer alan özellikle gurbetçi olarak tanımlanan ve Almanya’da ikamet eden Türklerin duvara yazdığı yazılar seçilerek psikogösterge ilişkisi bu örnekler üzerinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Gösterge, psikoloji, duvar yazıları, almanya, göstergebilim

Abstract

In common sense, the semiosis is defined as everything, which replaces the thing it signs instead of itself (Vardar 1988) But the semiotics is a science studying on semiosis and semiosis systems according to its most general and best known description (Pierre 1994). That’s to say, it aims to interpret and produce of semiosis or to examine systematically any factor involving perception process of signs. And psychology is a field of science studying on human behaviors and mental processes and background reasons of those behavior and processes. The junction point of both is the phase, at which the mental activity occurs. In this study, the notion of psychosemiotics has been explained by mentioning these similar psychological and mental activities and also by repeating opinions of many Linguistics theorists and philosophers and graffiti were preferred to be studied as its application field. The scripts, written on walls by Turks being called especially as guest worker and living in Ludwigshafen region in Germany, were selected and psychosemiotic relations were tried to be construed by means of these examples.

Keywords: Index, psychology, graffiti, germany, semotics.

* Yrd.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, meltemc@hacettepe.edu.tr

Psikosemiotik'in bir Psikoloji ya da Semiyoloji (Göstergebilim) gibi yerleşmiş bir araştırma alanı olmadığı söylenebilir. Ancak adından hareketle bu alanın psikoloji ve göstergebilimle sınırlandırıldığı, sadece bu iki disiplin arasında işlediği düşünülmemelidir. Çünkü bu terim her iki disiplinin alanlarında etkindir ve psikolojide yer alan bir göstergebilim gibi ya da göstergebilimin içerisinde yer alan psikoloji gibi konu alanları oldukça yaygındır. Bu durumda psikosemiotik'in özellikle her iki disiplinden hareketle araştırma konusunun ya da amacının insanların göstergelerle ne yaptığının ya da tam tersi göstergelerin insanlarla ne yaptığının keşfi olduğu söylenebilir. Yani insanların tecrübelerini, edinimlerini göstergeler dünyasında somut kıldıkları ve bunları iletişime taşıdıkları, göstergeselleştirmenin sadece söz konusu psiğe (ruha, akla) tesir etmediği aynı zamanda içsel dünyayı, hatta Weisgerber'in tabiriyle "ara dünyayı" ve buna paralel olarak ruhu ve aklı da biçimselleştirdiği ve yapılandırdığı söylenebilir (Weisgerber 1973). Göstergebilim konusunda bugüne kadar birçok araştırma yapılması nedeniyle genel anlamda ne olduğu belirgindir: "Yeryüzündeki tüm göstergeleri inceleyen, onların oluşumunu, gelişimini, işlevini ve bir kod olarak göstergeler sistemindeki yerini, aynı zamanda insanların, hayvanların ve makinelerin bu kodları (göstergeleri) bunlar ister trafik levhası olsun ister jest-mimikler, grafitiler ya da benzeri, iletişim sürecindeki kullanım biçimlerini araştırarak göstergelerin semantik, sentaktik ve pragmatik yansımalarına da yer veren bir bilim dalıdır (Pelz 1998, Linke 1994). Gelişigüzel adlandırılmış her şey bir gösterge değildir. Çünkü Aristoteles'in "Aliquid stat pro aliquo" ifadesinden de çıkarılabileceği üzere, her bir gösterge başka bir "şey"le ilişkilendirildiği, bağlantısı kurulduğu takdirde gösterge niteliğine sahip olur. Çünkü aslında bir şey başka bir şeyi nitelemektedir (Bünting 2010). Bu "şey" ise bir nesne, bir duygu, anlaşmazlıklar v.b. olabilir. Eco'nun;

"Hier wird allmählich klar, womit ein Buch über den Begriff des Zeichens sich beschäftigen muss: mit allem" (1982, 1990, s.11) cümlesi göstergenin ve göstergebiliminin etken olduğu sahayı açıklamaktadır denilebilir.

Eco cümlesinde göstergeyle ilgili bir kitabın nelerle ilgilenmesi gerektiği çok açıktır der: "her şey" ile. Buradaki "her şey" kavramı tartışılabilir. Çünkü "her şey" denildiği anda soyut, somut, anlamlı, anlamsız, kurgu, gerçek, tin, ruh v.s. içermektedir. Örneğin Bouissac 60'lı yıllardan sonra buna karşı çıkmış hatta birçok dilbilimci ve düşünür göstergelerin dış dünyadaki nesnelere olduğu gibi yansıttığını ileri sürmüştür. Saussure ise göstergeyi, kavram ve sözcükten oluşan bir bütün olarak değerlendirerek bir açıdan dış dünyadan bağımsız bir şekilde ele almış, diğer açıdan da göstergeleri sosyal-toplumsal yaşam içerisinde analiz ederek diğerlerine oranla "herşey" fikrini bir nevi desteklemiştir (Saussure 1967, s.19). Foucault'ın Port Royal'ın mantığına ilişkin söylemi de bu durumu göstermektedir:

"Wenn man einen bestimmten Gegenstand nur so betrachtet, als repräsentiere er einen anderen, ist die Idee, die man davon hat, die Idee eines Zeichens, und jener erste Gegenstand heisst Zeichen" (Foucault 1991, s.98 aktaran Köppen).

Bir nesneyi başka bir şeyi gösteriyor anlayışıyla değerlendirsek bu durumda o nesneye yönelik düşüncemiz, göstergeye yönelik bir düşüncedir ve her birincil nesne bir imgedir, bir göstergedir şeklinde aktarabileceğimiz bu cümleden imgelerin yani göstergelerin iki imgenin yansıması olduğuna

işaret ettiği çıkarılabilir. Biri sunmuş olduğu temsil ettiği şeyle ilgili, diğeri ise şeye yönelik sunulanla ilgilidir. Göstergeler doğaları gereği aynı anda hem kendilerine yönelik bir imgeyi hem de diğer bir imgeyi çağırılmaktadırlar. Şeye yönelik sunulanla ilgili olan kısımda gösterge, başka bir şeyin yerini aldığı zaman olur ve temsil ettiği nesnenin anlamıyla işlevselleştiğinde de belirginleşir. Ancak burada Kant'da bir nesne belirli bir imge ile kurgulandığı takdirde var ise o zaman bir gösterge niteliği taşıyamaz (apperzeotion) "ben" in de orada olması gerektiği şeklinde ifadesi unutulmamalıdır (Kant 1998). Foucault;

“dass das Zeichen eine gespaltene und reduplizierte Repräsentation ist. Eine Vorstellung (idee) kann das Zeichen einer anderen nicht nur deshalb sein, weil sich zwischen ihnen eine Verbindung der Repräsentation ergeben hat, sondern weil diese Repräsentation sich selbst im Innern der Idee, die repräsentiert, repräsentieren kann (...). (Foucault 1991, s. 99)

Foucault genel anlamda bu ifadesinde “göstergenin çok yönlü farklı yansımalarla beden bulduğu ifadeler vardır. “Bir düşünce, bir ide başka bir şeyin göstergesi, imgesi olamaz. Bunun nedeni temsil etmiş olduğu, ifade etmiş olduğu şeyle bir bağının olmaması değildir. Nedeni bu temsilin, ifadenin, düşüncenin içinde yer alan bir şeyi temsil etmesindedir” der. Ayrıca Foucault göstergenin bir bütün olarak değerlendirildiğinde anlamlaşacağını ileri sürer (1991). Bu bütünlük diğer bir tabirle tablo, söz konusu göstergenin anlamlandırma boyutunun sınırlarını belirlemektedir. Bu da Kant'ın kategori tablosunu hatırlatmaktadır. Kant, kategori tablosunda her göstergenin bir özneliğinin olduğunu ifade etmekte ve kategorilerin de bir niteliğin anlam ve sınırlarını, içeriğini, biçiminin çerçevesini belirlediğini vurgulamaktadır. Bu belirlenme sürecinde de deneyimlerimizin önsel (a priori) koşulu olan mutlak zihinsel kavramlar adlandırılırken, ya da zihnin duyularımızın aracılığıyla algıladığımız şeyler değerlendirilirken nasıl ki aslında 12 olan ancak temel olarak nitelik, nicelik, bağıntı ve modalite kategorileriyle sınırlar çiziliyorsa, (Güçlü, Uzun, Uzun, Yoksal 2008) Foucault'un bütüncül anlayışı da göstergenin sınırlarını çizmektedir (Foucault, 2001, s.58). Aslında bu kategorinin asıl kuramcısı olan Aristoteles, kategori kavramını Kant'dan farklı olarak hem düşünce hem de varlığın özelliklerinde göstermiştir (Klemme 1998, Oehler 1984). Algıların nasıl göstergeye dönüştüğünü, insanların dünya anlayışı ve önel yorumlarını araştırıp “düşünce”nin nasıl oluştuğunu ya da geliştiğini ve bunların göstergelerde nasıl beden bulduğunu araştıran Ideologues (Andersen 1988) ise düşüncenin işleyiş süreci içerisinde sadece göstergelere bağlı değil aksine onların gelişim ölçütlerine göre değerlendirdiklerini ileri sürmektedirler (aktaran Holenstein 1977, s.334). Lambert de düşüncenin göstergeye değil göstergenin düşünceye etkisi üzerine bir araştırma yapmış ve göstergelerin düşüncelerin ifade etmek üzere kullanılan araçlar olmadığını belirtmiş, aksine göstergeleri düşüncelerin oluşumuna neden olan araçlar olduğuna dikkat çekmiştir. Yani göstergelerle yansıtılanlar, hatta sınırları birey için, bireyin içinde yaşadığı kültür için nelerin düşünsel olabileceğini göstermektedir. Örneğin bir toplumun kültürlerinde 3'e kadar olan bir gösterge ya da kar yoksa ne 3'e kadar sayabilir ne de “kar”ı tanımlayabilir (Gordon 2004). Bu durumda gösterge düşünceyi belirleyince Foucault'un tablo sınırlaması düşünceden hareketle göstergeye değil, tam tersine göstergeden hareketle düşünceye bir sınırlama getirmektedir (Foucault, 2001, S.58). “... Ne gördüğümüzü söylememiz boşunadır; çünkü gördüğümüz söylediğimizin içine hiçbir zaman yerleşmiş değildir” cümlesi de bunu kanıtlayan diğer bir ifadedir (<http://mimarliktakuramvelestiri.wordpress.com/category/o-bingol-h-kahvecioglu/page/2/Erişim tarihi 13.12.2014>).

Bu görüşlerden ruhsal içerikli şeylerin, bu ister düşünce, fikir, duygu ya da hissiyat olsun sadece göstergelerle, imgelerle ya da bedensel semptomlarla iletilebildiği veya ifade edilebildiği belirgindir. Yani gerek Foucault'un tablosunda yer alan nitelik nicelik gibi aşamaların belirlenme sürecinde, gerekse Kant'ın düşünce ve varlık ilişkisinde ya da Ideologues'in insanların dünyayı anlayış ve öznel yorum süreçlerinde, sadece göstergebilimin değil psikogöstergebiliminin izleri belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü burada anlaşılacağı üzere göstergeyi anlamlandırma süreçlerinde bilişsel psikolojinin konu alanına giren edinim, öğrenim, tecrübe, algılama, çağırıştırma, bilgi işleme ve öğrenme gibi etkinlikler rol oynamaktadır. Diğer açıdan Wittgenstein'in belirtmiş olduğu üzere "göstergeye yönelik yapılan bir operasyonda, araştırmada ya da irdeleme"de tinsel sürecin göstergenin içerisinde olması nedeniyle gösterge her defasında bir imgenin oluşumuna neden olabilmekte ve aynı zamanda da imgenin "geistig"i yani temsil ettiği beden yine başka bir dış göstergenin nesnenin yerine geçebilmektedir (Wittgenstein 1984, s.20). Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere göstergenin çerçevesini çizen her bir yapı göstergebilimin ve psikolojinin araştırma sahasına girmektedir. Düşüncede var olan öznel bilgi ya da edinim aslında söylenmiş olan bir şeydeki bilgi ya da edinimdir yani aslında edinilmiş olandır, ancak cümleye hayat veren şey cümleyi tamamlayan yani ona eşlik eden şeydir ki bu her ne olursa olsun bizim için başka bir imgeden ibarettir. Bir sembolle ilgili şöyle ya da böyle şeklinde yorum yapıldığında, her ibarenin ya da yorumun eskiye eklenen yeni bir sembol olduğu görülmektedir. Bu sahaya giren yeni sembol de bilişsel psikolojinin çalışma sahasıdır. Skolastikçilerin söz etmiş olduğu ve daha sonra birçok felsefeci açısından incelenen üç modi ile bu ilişkiyi özetlersek; significandi göstergebilimin sahasına, ikinci modi olan intelligendi bilişsel psikolojinin sahasına, üçüncü modi olan esendi ise "varlık" sahasına girerek sınırları belirginleşmiş ve son evresini almış göstergenin kendisini oluşturmaktadır (Grotz 1998). Her ne kadar 20. yüzyılda Saussure ile Avrupada, Pierce ile Amerikada göstergebilimiyle ilgili görüşler geliştirilip analitik, fenomenolojik hatta eksistentialistik akımların etkisiyle yeni görüşler ileri sürülse de psikogöstergebilim kavramı yaygın olarak kullanılmamış ilgili konular psikologların araştırma sahasına girmekte denilip göstergebilimde yeri ayrı analiz edilmiştir. Örneğin Saussure psikologların görevlerini "göstergelerin bireylerdeki mekanizmaları"ni araştırmak olarak ifade etmiştir. Ayrıca göstergenin belli bir ölçüde bireylerin kendi isteklerinin ve toplumun göstergeler üzerindeki niteliğinin belirleyicisi olabileceğine, buna rağmen bağımsız kendilerine özerk bir anlamlarının olduğuna işaret etse de bireyde var olan ancak bireyden bağımsız da işleyebilen bir yapı olarak algılanabileceğine de dikkat çekmiştir (Saussure 1969/1980, s.29).

Sonuç olarak Saussure'nin de belirtmiş olduğu üzere bir kağıdın iki yüzü gibi ayrılmaz nitelikte olan gösteren ve gösterilen arasındaki bağ, bir toplumda o dili konuşanlar arasındaki uzlaşım sonucunda kurulmuştur (Saussure 1969). Kavramlarda yine uzlaşım sonucunda oluştuğundan aslında ilgili dilin şifrelerini oluşturmaktadır. Hatta bu şifreler toplumun psikolojik yapısına ilişkin gösterge niteliğindedir. Burada yine gösterge ve psikoloji ilişkisinin ortak işleyişi göze çarpmaktadır. Yani gösteren niteliğinde olan bu şifreler aslında zihinlerdeki soyut kavram niteliğinde olan gösterilenleri yansıtmaktadır. Uzlaşım sonucu kullanılan gösterenlerin de ortak işleyen zihinsel yapının aynasıdır denilebilir. Zihinsel yapı ve mental süreç psikolojinin hatta psikodilbilimin konu alanına girmekte olup algı, çağırıştırma, edinim, bilginin işlenmesi ve öğrenim gibi süreçlerde işleyen kodlar dolaylı olarak psikogösterge şeklinde adlandırılan ortak işleyişe işaret eden farklı bir örnektir. Hatta gösterenlerin değişebilme ihtimalleri de yine bu duruma örnek teşkil etmektedir. Çünkü değişen aslında gösterenden ziyade o göstereni iletişim sürecinde kullanan toplum yani toplumsal psikolojik

ve düşünsel yapıdır. Psikogöstergebilimsel bağlamda bir toplumsal psikolojik yansıma olan ve bir göstergesel araç niteliğinde değerlendirilen “duvar yazıları”nın söz konusu yansımayı aktarmak için doğru bir kullanım olacağı düşüncesinden hareketle örnek olarak duvar yazıları tercih edilmiştir. Özellikle de duvar yazılarının genel anlamda bir söylem olarak tanımlanabilir olması ve söylemlerin ise bireylerin dilsel dünyalarını yansıtmaları ve psikogöstergebiliminin bir aynası niteliğinde olması bu tercihi desteklemiştir. İlgili çalışmada özellikle yurt dışında yaşayan Türklerin yazmış oldukları duvar yazıları tercih edilmiştir. Bunların psikogöstergebilimsel yansıma süreçlerini vermeden önce kısa olarak duvar yazılarına örnekler eşliğinde değinmek yerinde olacaktır.

Duvar yazılarının psikogöstergebilimsel açıdan analizi

Hayatımızın bir parçası olan ancak dilbilimsel ya da göstergebilimsel anlamda bilimsel analizine çok yer verilmeyen duvar yazılarının güncelliği tartışılmaz. Genel anlamda bir dışavurum olarak değerlendirebileceğimiz ve toplumun sosyo-kültürel hatta psikolojik nabzını yansıtacak kadar güçlü bir misyona sahip olan söz konusu duvar yazılarının ortaya çıkışı da sürpriz bir şekilde olmuştur.

70’li yıllarda “Taki 183” yazısının New York sokaklarında görülmesi ve bunun gazete manşetine yansımaları yayılması sonucunda meşhur olmak adına duvarlara isimler yazılmaya başlanmış ve daha sonra yazım amacı farklılıklar kazanmıştır (“Taki 183”. <http://www.at149st.com/taki.html>). Ancak yazılan her satır bir dışavurumun göstergesi niteliğinde olmuştur. Daha sonraki sözkonusu yazı, çizime ve daha farklı yapılara dönüşmüş bu da grafiti olarak adlandırılmıştır. Arkeologlar Pompei’de, Mısır’da ve Roma katakomplarında bulunan yazı, şekil ve çizimlere grafiti adını vermişlerdir (“What is Graffiti”. <http://www.sandiego.gov/graffiti/whatis.shtml>). Bunun yanı sıra halka açık alana yazılan isim, tarih, slogan ve diğer tüm mesajlara da arkeolojide grafiti denilmektedir (“Taki 183”, <http://www.at149st.com/taki.html>, Erişim tarihi 14.11.2014, Boland 2003). Reisner-Weschler grafitiyi “kayalara, normal duvarlara, tuvalet duvar ve kapılarına, kaldırımlara ve benzeri yerlere ya alçıdan, taştan ya da kilden yapılmış kapı kacak üzerine çizilmiş resim, desen ya da kelimelerdir” şeklinde tanımlamıştır (Reisner-Weschler, s.7).

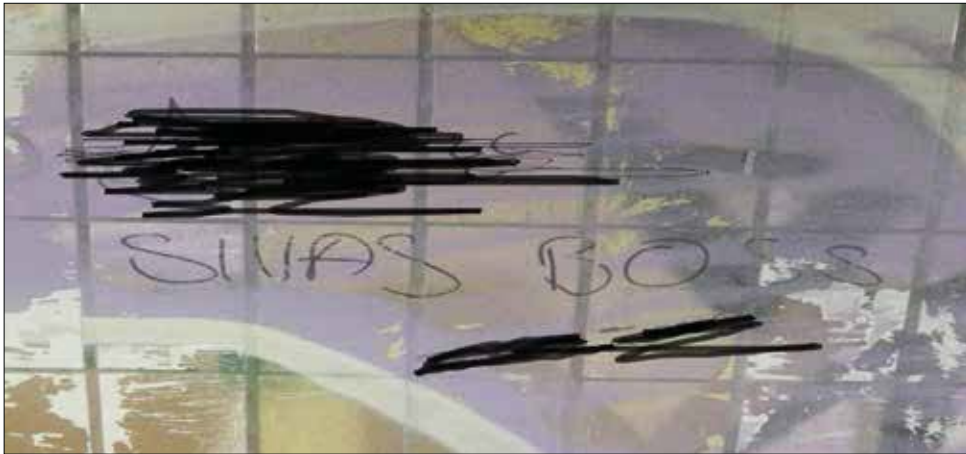
Türkiye’de grafiti ile tanışma tahmin edilebileceği üzere 60’lı yıllara dayanmaktadır. Dönemin siyasi ve ideolojik çatışmalarını yansıtan duvardaki yazılar, 90’lı yıllardan sonraki gelişen göç dalgası ile hız kazanmış ve her geçen gün değişen toplumsal kimlik ile de kullanım mekânları artmıştır. Okul çevrelerinden tutun her türlü açık alanlarda gözümüze çarpan duvar yazıları, ya bireysel ya da toplumsal psikolojik nedenselliklerin bir yansıması niteliğindedir. Yediden yetmiş herkesin bir yerlere karaladığı bir şeyler vardır. Ancak bu şeyler boş şeyler olmamakla birlikte dilsel dünyanın zenginliğiyle paralel işlemektedir. Çünkü yazılan şeylerin genellikle bir ritmi, ahengi vardır ve mizahi anlatımla yansıtılmaktadır ki bunları yorumlama merkezi ise bireyin dilsel dünyasıdır. Kimlerin yazdığının belli olmaması ise herkesin kendinden bir şey bulmasına ve kendi dünyasından yazılanı yorumlamasına neden olmaktadır (Oğuz, <http://www.dadatart.com/2013/05/26/graffiti-nedir-sokak-sanatina-uzerine-notlar>, Erişim tarihi 23 Ekim 2014).

Freud’a göre insan davranışları tesadüfen değil “psikolojik nedensellik” uyarınca bir çok faktörün neden olduğu deneyimlerin, edinimlerin, tecrübelerin yaşantıların etken olduğu karmaşık bir yapıdır (Yavuz 1982). Bu edinilenler ya da yaşanılanların karmaşıklığı bireyi saldırganlaştırabilir, olağan dışı tavırlarda bulunmasına neden olabilir de. Ancak ne olursa olsun burada gerek psikodilbilimden

gerekse Freud'un psikoanaliz metodundan hareketle insanlar bu tarz edimlerini bastırmak yerine olumsuz, başkalarına zarar verebilecek dışavurumlardan ziyade daha mülayim dışavurumlara başvurabilmektedirler (Yavuz 1982, S. 105-110). Grafiti bunlardan biri denilebilir. Sosyal bir paylaşım noktası şekline dönüşen duvar yazıları, artık aynı toplum içinde olan bireylerin her türlü etnik, kültürel, ekonomik, siyasi hatta bireysel anlayışlarını yansıtmaktadır. Hatta son yıllarda dikkat edildiğinde grafitilerin toplanıp kitaplaştırıldığı görülmektedir. Çünkü bu şekilde insanlar yaşamış oldukları toplumun ya da farklı toplumların sosyal psikolojik yapılarına, yaşam biçimlerine ilişkin mizahi yollardan bilgi edinebilmektedir (Wechsler 1990, Reisner, Weschler 1995).

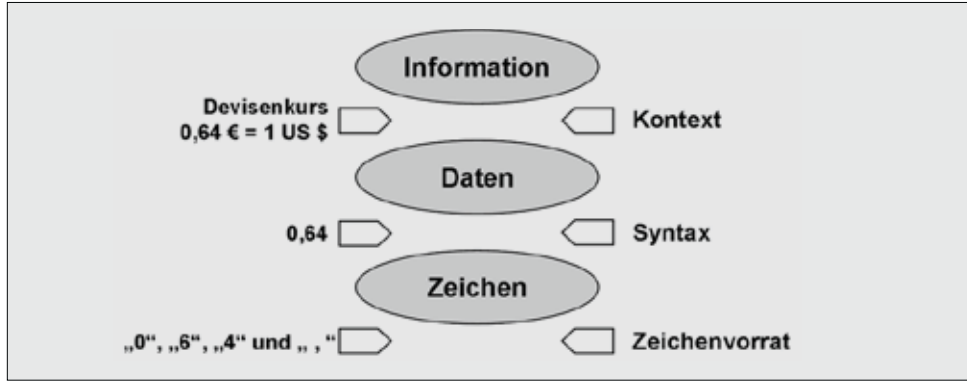
Bir gösterge niteliğinde olan grafitinin psikolojik yansıması aslında bir ilaç olarak görülmesinde gizlidir. Birbirinden gün geçtikçe uzaklaşan, iletişimleri giderek azalan, birbirlerine gerçek duygularını söyleyemeyen toplumların hatta bu toplumu oluşturan bireylerin düşüncelerini yansıttıkları kalem veya fırçayı alıp birşeyler karaladıkları yerdir (Kutal s.9). Bu dışavurum şekli bir göstergede beden bulmaktadır. Genel anlamda tanımlardan hareketle grafitinin hem sosyal değişikliğin ve tedirginliğin habercisi niteliğinde olduğu hem de bireylerin dileklerini, hayallerini, yalnızlıklarını dile getirdiği bir araç niteliğinde olduğu söylenebilir. Bir araç olan daha doğrusu göstergesel araç olan duvar yazılarının ya da grafitilerin içermiş oldukları mesajın farklılıkları, dışavurum şekillerinin ülkelere göre farklılaşması v.b. aslında toplumun iletişim eylemini ve buna paralel olarak da sosyal, psikolojik yapısını doğru bir şekilde aktarmaktadır. Alıcı açısından değerlendirildiğinde doğal olarak ilgili göstergelerin çözülmesi, her insanın anlama ve anlatma üslubuna, duygularına, yaşam tarzına, kültürüne ve daha bir çok farklılıklara bağlı olarak farklı olacaktır. Yani verilen mesaj ile alınan mesaj birbirinden farklı noktalarda olabilir. Ancak ne olursa olsun göstergesel araç niteliğinde olan söz konusu duvar yazıları bütün itibarıyla incelendiğinde, insan psikolojisinin ana temalarını oluşturan korkuları, istekleri, şikayetleri, sevgiyi, ilgiyi, yaşantıyı, üzüntüleri yansıttıkları aşikardır.

Kuramsal anlamla ilişkilendirildiğinde aşağıda Almanya'da yaşayan gurbetçiler tarafından birkaç yazılmış duvar yazısı söz konusu psikolojik göstergelerin yansıması niteliğindedir.



Fotoğraf 1:

Söz konusu fotoğrafta Sivasın patronu anlamına gelen “Sivas Boss”da bir veri mevcuttur. Söz konusu veri bir bilgi içermekte olup alıcıya düşen görev söz konusu göndergeleri deşifre etmektir. Buradaki gönderge biraz önce söylemiş olduğumuz üzere toplumun dışında bireylerin algı ve düşünsel dünyaları, doğal bir varlık olmaları nedeniyle farklılıklar gösterebileceğinden farklı deşifre edilebilir. Yani kod, şifre Sivaslı olan bir kişi için farklı, Sivaslı olmayan bir kişi için farklıdır ancak bir gurbetçi için bir nevi ortaktır. Yani Kant’ın kategorileri ya da Foucoult’un bütünlük kuramından hareket edilirse algılayan tarafından deşifre edilme süreci ne kadar değişirse değişsin, değişmeyen bir bilgi ve her iletişim sürecinde de var olan gösterge ile veri arasında göstergelerin göndermeleriyle anlattıklarında ortak olan bir bilgi mutlaka mevcuttur. Buradaki değişmeyen bilgi Sivas’ın Türkiye’de bir il olması ve bu yazının bir gurbetçi tarafından yazılmış olmasıdır. Hatta vatana olan özlem ya da “Boss” kavramıyla kurulmaya çalışılan üstünlük kuramı bile değişmeyen bilgi niteliğinde verilebilir. Rehauser’in tablosu analiz sürecini gösterir niteliktedir.



Şekil 1: “Beziehungen zwischen den Ebenen der Begriffshierarchie”(Rehäuser 1996, s. 6)

Rehauser ilgili tabloda kavramlar arasındaki hiyerarjiyi göstermektedir. Görüldüğü üzere tabloda bir bilgi kaynağı, veri kaynak ve gösterge mevcuttur. Bilgi bir kontekt içerisinde uygun yapısal bütünlük ve uygun taşıyıcılarla yani göstergelerle anlatılmaktadır. Ya da elimizde bir imge var. Söz konusu imge farklı taşıyıcılara sahip olabilir. Şayet bu imge dilsel verilere dönüşürse bir veri olacaktır. Hatta bu veriler belli bir kontekt içerisinde verilirse deşifre edilmesi gereken bilgiler taşıyıcısına dönüşecektir. Bu da Information yani bilgi olarak adlandırılan üst noktadır. Bu bilgiler alındıktan sonraki süreçte işleme evresinde Pierce’nin belirtmiş olduğu yorumlama süreci devreye girer. İlk etapta yukarıda karşımıza çıkan Zeichen ve Daten verileri Pierce’nin üç aşamalı yaklaşımının ilk iki aşamasıdır denilebilir. Yani ilk önce duyularımızla algıladığımız somut bir biçim karşımıza çıkmakta, daha sonra bu somut biçimle temsil ettiği şey arasında ilişki kurulmakta ki bu, ikinci aşamayı meydana getirmektedir. Ancak ikinci aşamayı değerlendirebilmek için yorumlama adı taşıyan üçüncü bir süreçte ihtiyaç duyulmaktadır ve burada temsil edenden temsil edilene doğru bir yorumlama gerçekleşmektedir.



Fotoğraf 2:

İkinci fotoğrafa baktığımızda “Trabzonspor ve Samsunspor the best” yazısı göze çarpmakta ve bunun yine bir gurbetçi tarafından yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Burada ilk etapta duyularımız devreye girmekte ve 1. fotoğrafta olduğu gibi memleket özlemi kendini göstermekte daha sonra ise somut temsil ettiği şey olan bir futbol takımı ile bu duygu yansıtılmaktadır. Üçüncü aşamada yani yorumlayıcılara göre aktarılan anlam değişecektir. Yorumlayıcının yaşı, hangi jenerasyon olduğu, hangi takımı tuttuğu v.b. faktörler bu yorumlamada en önemli faktörlerdir. Birinci fotoğraftan farklı olarak burada değişmeyen bilgi Trabzon ve Samsun’un bir il olduğu ancak yanlarındaki spor ifadesiyle bunun bir takımı temsil ettiği. Yani bu fotoğrafta ilk önce duyularımızla algıladığımız somut bir biçim karşımıza çıkmakta; yazı tipinden tutun yazıldığı yere kadar olan herşey daha sonra bu somut biçim ile temsil ettiği şey arasında ilişki kurularak anlaşılmaktadır; Trabzonspor, Samsunspor bunları temsil eden plaka numaraları 61 ve 55 ve son ifade the best kullanımı ikinci aşamayı meydana getirmektedir. Bunlar değişmeyen bilgi niteliğindeki göstergelerdir. İkinci aşamayı değerlendirebilmek için öncelikle yorumlanması gerekir ki bu da üçüncü süreci oluşturmaktadır ve burada temsil edenden temsil edilene doğru bir yorumlama gerçekleşmektedir. 61 ve 55 nolu plakayı bilen ve bununla ilgilenen daha çok 1-3 jenerasyon gurbetçiyi temsil etmektedir ancak Türkçe kullanımının yanında the best ifadesi yabancılaşmanın karma kültürün göstergesi niteliğindedir denilebilir. Değişmeyen şey her iki fotoğrafta da Peirce’nin belirtmiş olduğu üzere yer alan her gösterge aslında daha önceden yorumlanmış başka bir göstergeye dayanmaktadır ibaresidir (Pierce 1983). Yani alıcı burada gösterge niteliğinde olan yazıyı (Trabzonspor ve Samsunspor, 61, 55) ya da nesneyi geçmişten şimdiye kadar uzanan bir göstergeleştirme süreci içinde algılamaya başlamış ve yorumlamıştır. Bunu bilgiye dönüştürmeden algının dışında çağrışım yapma, bilgi edinme ve öğrenme yollarına gitmiştir ki bu evreler de bilişsel psikolojinin evreleridir yani burada göstergelerden bilişsel psikolojiye giden bir yol vardır ve bunu da işleyen psikogöstergebilimdir denilebilir.



Fotoğraf 3:

Üçüncü fotoğraf ise sosyologların grafitilerin sosyal değişikliğin habercisi olduğu yönündeki ifadesini temsil eden küçük bir örnektir. Ayrıca psikologların yine grafiye ilişkin belirtmiş oldukları grafitilerin dileklerin, hayallerin somutlaştığı ya da ruhun döküldüğü bir araç şeklindeki ifadelerine de bir örnek oluşturmaktadır. Burada Deniz ve Nana isimlerinin arasındaki kalp resmiyle bir duygu aktarımı, iki farklı toplumdaki kişilerin aşkı paylaşmaları bir sosyal yaşam biçimini gösterir niteliktedir. Toplumların dışavurum şekilleri her ne kadar farklılaşsa da aradaki kalp ortak bir iletişim eylemini ve buna paralel olarak da ortak bir sosyal psikolojik yapıyı yansıtmaktadır.

Algılanan herhangi bir şey anlamlı bir belirteç olarak değerlendirilmeden önce bir nesne olarak algılanabilmeli ve tanımlanabilmelidir. Örneğin grafitilerden kombine edilmiş bir sembolü anlayabilmek öncelikle grafitilerin algılanmasını gerektirir. İkinci evre ise çağrışımlardır ki burada bilişsel psikoloji devreye girer yani nesne ile çağrıştırdığı şey arasındaki bağın keşfedilme süreci söz konusudur. Gösterge ile psikoloji arasında bütün bu belirtenlerden sonra iki seçeneğin olduğu net bir şekilde söylenebilir. Genel anlamda son olarak fotoğraflara baktığımızda “Sivas Boss” yazısı gösterge niteliğinde farklı bir anlam içerirken edimsel boyutta onu okuyan kişi için ayrı önem taşıyacaktır. Bırakın bunu bir Alman’ın okumasını Almanya’da yaşayan 4 nesil gurbetçi bile birbirinden farklı algılayacaktır. Çünkü bu yazılarla ilgili olarak sosyal ve psikolojik yaklaşımları ve bundan hareketle yorumlayıcı olarak rolleri farklıdır. İkinci fotoğrafta ise en başta yazının dışında gösterge niteliğinde olan sayılar bile anlamlandırma sürecinde sosyal ve psikolojik yaklaşımı gerektirmektedir. Veri, Syntax ise sözdizimsel rolüyle sözün etkisinde ve algılanış biçiminde etkili olduğu üçüncü fotoğrafta açıkça görülmektedir. Ortadaki duygu sembolize edilmiş ve anlamlandırılmıştır. Aslında her

üç fotoğrafta da var olan göstergeye ruh psikolojisi yansımasıdır. Yani ruh imgeyle somutlaşmıştır. Rehauser'ın tablosundan hareketle yazılar bir bilgi (Information) içermektedir. Veri ise yapıda gizlidir. Cümleler kısa ama bir o kadar da anlamlı. Göstergede ise her bir kavramın içerdiği anlam ayrı alınıp değerlendirilebilir. Yani bir “spor” kavramı ya da “55” sayısı bir imgedir ve gerek Foucault'un tablosunda yer alan nitelik nicelik gibi aşamaların belirlenme sürecinde, gerekse Kant'ın düşünce ve varlık ilişkisinde ya da Ideologues'in insanların dünyayı anlayış ve öznel yorum süreçlerinde sadece göstergebilimin değil psikogöstergebiliminin izlerine belirgin bir şekilde rastlanmaktadır. Saussure'nin de belirtmiş olduğu üzere bir kağıdın iki yüzü gibi ayrılmaz nitelikte olan gösteren ve gösterilen arasındaki bağ, bir toplumda o dili konuşanlar arasındaki uzlaşım sonucunda kurulmuştur 55 ve 61 hatta kalp işareti bunun yine en belirgin örnekleridir. Kavramlarda yine uzlaşım sonucunda oluştuğundan aslında ilgili dilin şifrelerini oluşturmaktadır. Hatta bu şifreler toplumsal psikolojik yapısına ilişkin gösterge niteliğindedir. Diğer açıdan Wittgenstein'in belirtmiş olduğu üzere “göstergeye yönelik yapılan bir operasyonda, araştırmada ya da irdeleme”de tinsel sürecin göstergenin içerisinde olması nedeniyle, gösterge her defasında bir imgenin oluşumuna neden olabilmekte ve aynı zamanda da “geistig” (tin)(Wittgenstein 1984) imgenin yine başka bir dış göstergenin, nesnenin yerine geçebilmektedir. Yazılan cümlelere bakıldığında açık şekilde kim tarafından yapıldığı, belli olmayan bir mizahın olduğu ancak yansıttığı sosyal psikolojik mesajdan hangi kitle tarafından yazıldığı hatta nasıl bir dilsel dünyadan geldiği tespit edilebilir niteliktedir. Aynı zamanda cümlelerde bir psikoanaliz gerçekleştirilmektedir. Freud'un belirtmiş olduğu gibi bu cümleler aslında bazı duyguların bastırılmasının ve saldırganlaşmak yerine böyle yazarak bir dışavurumun olduğunu yansıtmaktadır. Örneklerimizde bir saldırının değil ancak bir gösterge ile psikolojik analize göndermede bulunduğu çıkarılabilir. Bu bağlamda da psikogöstergesel izlerin olduğu da açıktır: Algı, yaklaşım, ön bilgi, sezi, tecrübe, edimim v.s. bilişsel psikolojinin kategorisine giren her evre buraya da yansımaktadır. Bu bağlamda söz psikogöstergesel analizi kaçınılmaz kılmaktadır. Minsky'nin belirtmiş olduğu üzere burada insan açık ifade edemediğinden eyleme yansıyan imgeler mevcuttur (Minsky, 1990, Kurzweil 1993, s.23). Göstergenin “görünmeyen” kısmı psikogösterge ile aydınlanmaktadır. Yani bireyin birşeyleri söyleme isteği, bireysel kendine özgü davranış biçimleri ve ifadede kullanmış olduğu göstergeler v.b. bunların hepsi bu psikogösterge ile aydınlanan kısmı oluşturmaktadır denilebilir. Wittgenstein'in dilimin sınırları dünyanın sınırları ifadesi de bu ayrılmaz iki disipline işaret etmektedir ve bir şeyin ne olduğunu değil nasıl olduğunu söylemek onu dile getirmek demektir der. Yani aslında bu nasıllık süreci bir göstergenin başka bir göstergeyi tanımlama ve yorumlayıcısıyla anlamlandırma süreciyle ortaya çıkmaktadır. Çünkü ne sorusunun cevabı göstergenin kendisi iken nasıl sorusu o göstergenin başka bir göstergelerle işlevini cevaplamaktadır denilebilir (Wittgenstein, aktaran Soykan 2002). Lacan insanın fikirlerinin psikolojinin anlayabileceği sınırların ötesinde bir yerde “söz”de yankılandığını belirtir. Yani birey kendi deneyimlerini, nesnel kültürel simgelerden hareketle kavrar, düşünür, yorumlar ve dile getirir (aktaran Tura 1996, s. 116). Özetle İnsan-Toplum, Etken-Edilgenlik, Soyut-Somut ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda psikogösterge ilişkisi bir kez daha belirginleşmektedir.

Kaynakça

- Andresen, J.T. (1988). The Ideologues, Condillac, and the politics of sign theory. *Semiotica*, 72(3/4), 271-290.
- A.Baki Güçlü-Erkan Uzun-Serkan Uzun-Ü.Hüsrev Yoksal, (2008): Felsefe Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları Felsefe Yazıları 1982, S. 105-110
- Boland Jr. (2003): Ed. "F.Y.I. 'Taking TAKI's Tag'", *The New York Times*, June 15,
- Bünting, Karl Dieter: Grundkurs Germanistik/Linguistik (2010): Ein Lehr- und Lernprogramm für Studienanfänger (CD-ROM) CD-ROM – Dezember
- Eco, U. (1990). *Im Labyrinth der Vernunft. Texte über Kunst und Zeichen*, Leipzig.
- Eco, U. (1991). *Semiotik. Entwurf einer Theorie der Zeichen*. 2. korrigierte Auflage. München: Fink.
- Foucault, M. (1991): *Die Ordnung der Dinge. Eine Archäologie der Humanwissenschaften*. Aus dem Franz. Von Ulrich Köppen. 8. Aufl. Frankfurt a.M. 1989, S. 98
- Foucault, M. (2001): *Bu Bir Pipo Değildir, Çev., Selahattin Hilav, YKY, İst., 2001, 58 s*
- Guiraud, Pierre, Göstergelbilim, İmge Yay., Ankara, 1994, s.18,19.
- Gordon, P. (2004), Numerical Cognition Without Words: Evidence from Amazonia. *Science* 2004, 496-499.
- Grotz, Stephan (tr.), 1998, *Thomas von Erfurt, Abhandlung über die bedeutsamen Verhaltensweisen der Sprache*. Tractatus De modis significandi, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. [German translation of *De Modis Significandis*]
- Gülşay Kutsal (1989): *Biz duvar yazısıyız*, Metis Yayıncılık
- Hartmann, Nicolai (1940): *Der Aufbau der realen Welt: Grundriß der allgemeinen Kategorienlehre*. Berlin 1940.
- Holenstein, E. (1977). Semiotische Ansätze in der Philosophie der Neuzeit, in: R. Posner und H.-P. Reinecke (Hg.), *Zeichenprozesse. Semiotische Forschung in den Einzelwissenschaften*, S. 331-354. Wiesbaden <http://mimarliktakuramvelestiri.wordpress.com/category/o-bingol-h-kahvecioglu/page/2/>
- Kant, Immanuel (1998): *Kritik der reinen Vernunft*. mit einer ausführlichen Bibliographie von Heiner Klemme. Meiner, Hamburg
- Kurzweil, R. (1993). *Das Zeitalter der künstlichen Intelligenz*. München: Hanser
- Kuş, Oğuz. "Graffiti Nedir? Sokak Sanatına Üzerine Notlar" 23 Ekim 2014 <http://www.dadatart.com/2013/05/26/graffiti-nedir-sokak-sanatina-uzerine-notlar>. Erişim tarihi:23.
- Lacan, J. (1994): "Fallus'un Anlamı". Afa. İstanbul.
- Lacan, J. (1977): "Ecrits: A selection". Norton, New York. 1977
- Linke, Angelika/Nussbaumer, Markus/Portmann, Paul R. (1994): *Studienbuch Linguistik*. 2. Aufl. Tübingen.
- Minsky, M. (1990), *Mentopolis*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Oehler, K. (1984): *Aristoteles. Kategorien, übersetzt und erläutert*. Berlin
- Oğuz <http://www.dadatart.com/2013/05/26/graffiti-nedir-sokak-sanatina-uzerine-notlar>. Erişim tarihi 23 Ekim 2014
- Peirce, Charles Sanders (1986): *Semiotische Schriften*, 3 Bde. Frankfurt a. M.: Suhrkamp,
- Peirce, Charles Sanders (1983): *Phänomen und Logik der Zeichen*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp,
- Pelz, Heidrun (1998): *Linguistik. Eine Einführung*. 3. Aufl. Hamburg. (1. Aufl. 1975.)
- Reisner, Wechsler (1990): Reisner Robert, Wechsler Loraine, Dünya Tosunlarından Duvar yazıları Antolojisi, Türk: Çorakçı Belkis, Türk Bölümü: Erdoğan Tokmıçoğlu, Yılmaz Yay., İstanbul) (Jean-Marie marconot. Le Langage des murs. Du graffe au graffiti. Şes Presses du Languedoc/rires 1995)

- Rehäuser, Jakob (1996 -1999): Prozessorientiertes Benchmarking im Informationsmanagement (Informationsmanagement und Computer Aided Team) Taschenbuch – 25. August 1999 von , Deutscher Universitäts Verlag.
- Soykan, Ö.N. (2002): Wittgenstein Felsefesi: Temel Kavram ve Sorunlar , Cogito: Wittgenstein sessizliğin grameri, sayı 33, Güz 2002, Yapı Kredi Yayınları
- Saussure, F. De. (1980): Cours de linguistique generale fayot, Paris Saussure 1980, 1969). <http://www.at149st.com/taki.html>.
- Saussure, F. De. (1985): “Genel Dilbilim Dersleri”. Birey ve Toplum Y. Ankara.
- Saussure F.De. (1967). Grundfragen der allgemeinen Sprachwissenschaft. Berlin: de Gruyter
- Weisgerber, L. (1973), Die sprachliche Gestaltung der Welt. Düsseldorf
- Wittgenstein L. (1984a). Tractatus logico-philosophicus. Tagebücher 1914-1916. Philosophische Untersuchungen. (= Werkausgabe Band 1). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- Wittgenstein L. (1984b). Das Blaue Buch (= Werkausgabe Band 5). Frankfurt a.M.: Suhrkamp.
- “Taki 183”. <http://www.at149st.com/taki.html>, Boland 2003
- TURA, M.S (1996): Freud’dan Lacan’a Psikanaliz, İstanbul: Ayrıntı,
- Vardar, Berke yönetiminde, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Yay., İstanbul, 1988, s.111.
- Yavuz, H. (1982): Felsefe Yazıları, Yazko Yayınları 2. Kitap 1982, Sayfa: 105-110